

Wyrok z 7 lipca 2003 r., SK 38/01
PRZECINEK W KODEKSIE KARNYM

Rodzaj postępowania: skarga konstytucyjna Inicjator: osoba fizyczna	Skład orzekający: 5 sędziów	Zdania odrębne: 0
--	---------------------------------------	-----------------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
Sprostowanie przepisu kodeksu karnego przez dodanie przecinka w części dotyczącej znamion przestępstwa spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu [Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z 13 października 1997 r. o sprostowaniu błędów: pkt 3, dotyczący art. 156 § 1 pkt 2 kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r.]	Zasada demokratycznego państwa prawnego Zasada <i>nullum crimen sine lege</i> Zamknięty katalog źródeł prawa powszechnie obowiązującego Postępowanie po uchwaleniu ustawy [Konstytucja: art. 2, art. 42 ust. 1, art. 87 ust. 1, art. 122 ust. 1]

Według Konstytucji ustawę uchwaloną przez Sejm podpisuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, zarządzając jej ogłoszenie w Dzienniku Ustaw. Dziennik ten wydawany jest przez Prezesa Rady Ministrów. W myśl przepisów regulujących wydawanie organów promulgacyjnych, jeżeli tekst ustawy ogłoszony różni się od tekstu oryginalnego, premier dokonuje sprostowania przez zamieszczenie odpowiedniego obwieszczenia w jednym z późniejszych numerów Dziennika Ustaw.

W numerze 128 Dziennika Ustaw z 1997 r. zostało zamieszczone tego rodzaju obwieszczenie. Przedmiotem sprostowania było kilka przepisów nowego kodeksu karnego, który został ogłoszony w numerze 88 Dziennika Ustaw z tego samego roku. Punkt 3 obwieszczenia dotyczył art. 156 § 1 pkt 2 kodeksu. W brzmieniu ogłoszonym pierwotnie przepis ten przewidywał zastrzoną odpowiedzialność karną za spowodowanie „ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”, mającego między innymi postać „ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej choroby realnie zagrażającej życiu”. Omawiane sprostowanie polegało na dodaniu przecinka po słowie „długotrwałej”. Sprostowanie to było oparte na tekście kodeksu przekazanym do podpisu Prezydentowi RP przez Marszałka Sejmu. Według wykładni przyjmowanej przez sądy dodanie wspomnianego przecinka oznaczało rozszerzenie zakresu przypadków, w których miała zastosowanie zastrzona odpowiedzialności karna, ponieważ – inaczej niż według wersji ogłoszonej pierwotnie – nie miała już znaczenia okoliczność, czy „choroba zagrażająca życiu” była chorobą długotrwałą.

Osoba wnosząca skargę konstytucyjną w niniejszej sprawie została skazana przez sąd na podstawie przepisu zastrzonego w wyniku powyższego sprostowania. Przed Trybunałem Konstytucyjnym skarżący zarzucał, że wersja ustalona w wyniku sprostowania nie odpowiadała tekstowi ustawy uchwalonej przez Sejm. W rezultacie doszło, zdaniem skarżącego, do naruszenia fundamentalnej za-

sady *nullum crimen sine lege*, według której do odpowiedzialności karnej można być pociągniętym tylko na podstawie ustawy przyjętej w prawidłowym trybie ustawodawczym (zarzut naruszenia art. 42 ust. 1 Konstytucji w związku z jej przepisami regulującymi stanowienie ustaw i zasadą państwa prawnego).

Badając przebieg postępowania ustawodawczego Trybunał ustalił, że przedmiotem głosowania w Sejmie był tekst kodeksu karnego bez kwestionowanego przecinka. Przecinek ten znalazł się dopiero w tekście, który Marszałek Sejmu przekazał Prezydentowi do podpisu.

ROZSTRZYGNIECIE

Punkt 3 zaskarżonego obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów, dotyczący sprostowania treści art. 156 § 1 pkt 2 kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r., jest niezgodny z art. 42 ust. 1 zdanie pierwsze w związku z art. 2, art. 87 ust. 1 i art. 122 ust. 1 Konstytucji.

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. W przepisach Konstytucji dotyczących kognicji Trybunału Konstytucyjnego (art. 188 i art. 79 ust. 1) pojęcie „aktu normatywnego” użyte jest w znaczeniu materialnym. Aktem takim, bez względu na nazwę i formę, jest każda wypowiedź naczelnego lub centralnego organu państwowego, która wprowadza jakąkolwiek nowość normatywną do systemu obowiązującego prawa. W konsekwencji także obwieszczenie o sprostowaniu błędów jest, w rozumieniu powyższych przepisów, aktem normatywnym w takim zakresie, w jakim wyraża nowe (niewystępujące w oryginalnej wersji prostowanego aktu) treści normatywne.
2. Zgodnie z art. 42 ustawy o TK Trybunał bada nie tylko treść aktu normatywnego, ale także kompetencję oraz dochowanie trybu wymaganego przez prawo do jego wydania. Wydanie aktu obejmuje w szczególności jego należyte ogłoszenie (art. 88 ust. 1 Konstytucji).
3. Dochowanie trybu ustawodawczego uregulowanego w przepisach Konstytucji jest warunkiem dojścia ustawy do skutku. Kompetencje poszczególnych organów w tym procesie są ściśle wyznaczone. Bezwzględne przestrzeganie trybu ustawodawczego stanowi gwarancję praworządności, a nadanie obowiązującym w tym zakresie regulacjom rangi konstytucyjnej wzmacnia tę funkcję.
4. W myśl art. 10 ust. 1 Konstytucji władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat. Niedopuszczalne jest dokonywanie zmian w tekście ustawy uchwalonej przez Sejm przez organy (osoby) nieuprawnione i w trybie nieprzewidzianym w obowiązujących aktach normatywnych, choćby nawet wprowadzone zmiany były zbieżne z wolą projektodawcy. W szczególności niedopuszczalne jest dokonywanie takich zmian w trybie prostowania błędów w ustawie ogłoszonej w Dzienniku Ustaw. W trybie tym nie mogą być korygowane błędy rozumiane jako nietrafne merytorycznie lub formalnie rozstrzygnięcie ustawodawcy, lecz mogą być prostowane jedynie takie błędy, które polegają na rozbieżności między tekstem ustawy ogłoszonym a tekstem oryginału.

5. Dokonana przez Trybunał Konstytucyjny kontrola procedury legislacyjnej wykazała, że w toku prac nad kodeksem karnym został naruszony – na różnych etapach – obowiązujący tryb ustawodawczy. Przede wszystkim Marszałek Sejmu, wbrew art. 122 ust. 1 Konstytucji, przekazał Prezydentowi do podpisu inny tekst ustawy – zawierający kwestionowany przecinek w art. 156 § 1 – aniżeli uchwalony przez Sejm 6 czerwca 1997 r. (w materiałach, nad którymi głosowali posłowie, nie było przecinka). Po podpisaniu przez Prezydenta tekst ten został przekazany, zgodnie z art. 122 ust. 2 Konstytucji, do publikacji. W publikacji tej (Dziennik Ustaw z 1997 r. nr 88) wspomniany przecinek został jednak pominięty. W efekcie tekst ogłoszony pierwotnie był zbieżny z tym, który został uchwalony przez Sejm. Następnie (Dziennik Ustaw nr 128) Prezes Rady Ministrów, traktując wspomnianą różnicę jako błąd, dokonał sprostowania w trybie art. 6 ust. 1 obowiązującej wówczas ustawy z dnia 30 grudnia 1950 r. o wydawaniu Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej i Dziennika Urzędowego Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”. Oznaczało to w istocie merytoryczną zmianę przepisu, nadającą mu treść odmienną od wersji uchwalonej przez Sejm, którą należy uznać za wiążącą. Bez znaczenia jest to, że odbyło się to „za wiedzą i aprobatą projektodawców”, zwłaszcza że projekt wniesiony do Sejmu, ukształtowany w toku wieloletnich prac legislacyjnych, nie zawierał kwestionowanego przecinka. Ewentualnej zmiany mógłby dokonać wyłącznie ustawodawca poprzez nowelizację kodeksu karnego.
6. Stosowanie przepisu karnego o treści odmiennej od tej, jaką uchwalil Sejm, stanowi naruszenie zasady *nullum crimen sine lege*, wyrażonej w art. 42 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji, w świetle której odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Podstawą odpowiedzialności karnej nie może być przepis, którego brzmienie ukształtowano w sposób niezgodny z Konstytucją; przepis taki nie jest przepisem „ustawy” w rozumieniu cytowanej normy konstytucyjnej.
7. Konsekwencją naruszenia konstytucyjnego nakazu ustawowego określenia zakresu odpowiedzialności karnej jest naruszenie art. 2 Konstytucji, a w szczególności zasady ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, która, zakładając pewność prawa i przewidywalność postępowania organów władzy publicznej, gwarantuje jednostce bezpieczeństwo prawne. Zgodnie z tą gwarancją powinna istnieć pewność, że przepisy opublikowane w Dzienniku Ustaw zostały ustanowione w sposób zgodny z wymaganiami konstytucyjnymi.
8. Niniejszy wyrok oznacza zmianę treści art. 156 § 1 pkt 2 kodeksu karnego i stanowi podstawę do wznowienia postępowania karnego, w którym wydano orzeczenie oparte na niekonstytucyjnej treści tego przepisu (art. 190 ust. 4 Konstytucji i art. 540 § 2 kodeksu postępowania karnego).

Przepisy Konstytucji i ustawy o TK

Konstytucja

Art. 2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 10. 1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sędziowskiej.

Art. 42. 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Zasada ta nie stoi na przeszkodzie ukaraniu za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego.

Art. 79. 1. Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.

Art. 87. 1. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia.

Art. 88. 1. Warunkiem wejścia w życie ustaw, rozporządzeń oraz aktów prawa miejscowego jest ich ogłoszenie.

Art. 122. 1. Po zakończeniu postępowania określonego w art. 121 Marszałek Sejmu przedstawia uchwaloną ustawę do podpisu Prezydentowi Rzeczypospolitej.

2. Prezydent Rzeczypospolitej podpisuje ustawę w ciągu 21 dni od dnia przedstawienia i zarządza jej ogłoszenie w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 188. Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach:

- 1) zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją,
- 2) zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie,
- 3) zgodności przepisów prawa, wydawanych przez centralne organy państwowe, z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami,
- 4) zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych,
- 5) skargi konstytucyjnej, o której mowa w art. 79 ust. 1.

Art. 190. [...] 4. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą aktu normatywnego, na podstawie którego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna lub rozstrzygnięcie w innych sprawach, stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji lub innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania.

Ustawa o TK

Art. 42. Orzekając o zgodności aktu normatywnego lub ratyfikowanej umowy międzynarodowej z Konstytucją, Trybunał bada zarówno treść takiego aktu lub umowy, jak też kompetencję oraz dochowanie trybu wymaganego przepisami prawa do wydania aktu lub do zawarcia i ratyfikacji umowy.

Art. 51. 1. O wszczęciu postępowania [w trybie skargi konstytucyjnej] Trybunał informuje Rzecznika Praw Obywatelskich; art. 33 stosuje się odpowiednio.

2. Rzecznik Praw Obywatelskich może, w terminie 60 dni od otrzymania informacji, zgłosić udział w postępowaniu.